

Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences

ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯ КОМПАНИЯСИ БОШҚАРУВ ЖАРАЁНЛАРИГА АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ МАСАЛАЛАРИ

Н.С. Тўйчибоев

Андижон иқтисодиёт ва қурилиш институти мустақил изланувчи

Маълумотларни компьютерда қайта ишлаш кўпинча анъанавий бўлган маълумотлар базасини қўлда ишлаш жараёнларини сиқиб чиқармай параллел равишда ишланиши муҳим ҳусусият бўлиб қолди. Шу сабабли маълумотларни компьютерда қайта ишлашга ўтиш нафақат корхоналар учун, балки бошқариш маълумотларини қўлда қайта ишлаш соҳалари ва тармоқларини сақлаб қолган компаниялар учун ҳам долзарб вазифа бўлиб қолмоқда.

Мамлакатимиз Президенти ўз маърузаларида “Ҳозирги кунда электр энергияси, газ, қимматбаҳо металллар, минерал ўғитлар, транспорт хизматлари каби йўналишларда монопол бозорлар мавжуд бўлиб, уларда кўплаб муаммолар сақланиб қолмоқда”¹-деб таъкидлаган эдилар. Ушбу фикрлардан келиб чиққан ҳолда электр энергия соҳасига автоматлаштирилган ахборот тизимларини кенг жорий этиш муҳим масалалардан бири ҳисобланади.

Автоматлаштириш босқичлари ўзгаришлар табиатига қараб, менежмент ёки бизнес-жараёнларининг тўлиқ ёки қисман ривожланиш жараёнларида такрорланади. Хўжалик юритувчи субъектларни ва макроиқтисодий тизимларни бошқаришни автоматлаштириш ғоялари бозор иқтисодиёти нуқтаи-назаридан ва умуман компаниялар таркибидаги туб ўзгаришларга қараб ўзгариб, ривожланиш ва пасайиш даврларини бошдан кечиради.

Бизнинг тадқиқотларимиз қуйидаги тенденцияларни аниқлашга имкон берди:

- ўрнатилган бошқарув процедураларини доимий равишда янгилаб туриш зарурати менежментда тан олинган бўлиб, аввалги моделларни АКТ шароитида кўп ҳолларда қўлланиши мумкин эмаслиги;
- ахборот тизимларида менежментни жорий этишнинг шахсий ва ташкилий омилларини эътиборсиз қолдириш кўпинча консалтинг ва реинженеринг мутахассисларини ҳаракатларини йўққа чиқаради;
- ААТдан фойдаланувчи сифатида менежментнинг ролини етарли даражада баҳоламаслик ва турли тоифадаги фойдаланувчилар ўртасида ролларнинг нотўғри тақсимланиши ААТ ни бошқариш самарадорлигини пасайтиради;
- автоматлаштириш ва рақамлаштириш самарадорлигини етарли даражада баҳоламаслик, менежмент ҳаражатларининг асоссиз равишда камайишининг кутилиши, ходимларинг бўшатилиши ва бошқалар, автоматлаштириш мақсадларидан кутилган бошқарув жараёнлари сифатининг ошишига эмас балки, ишлардан кўнгилини қолишига ва реал самарани пасайишига олиб келади;

¹ Ўзбекистон Республикаси 2021 йилга бағишланган Олий Мажлисга мурожаатномаси. 29 декабрь 2020 йил.

Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences

- бошқариш жараёнларини қайта ташкил этиш масаласини иш жойларини компьютер техникаси ва оддий жиҳозлаш билан алмаштиришга айлантириш менежмент технологиялари таннархни фақат ошишига, уларнинг самарадорлигини пасайишига олиб келади;
- технологик соҳада, техник ва дастурий таъминот авлодларининг тез ўзгариши ахборот ва бошқарув ишланмаларининг, ускуналарининг жисмоний эскириш тезлигини сезиларли даражада ошишига олиб келади. ААТнинг бошқарув модуллари ишга тушмай туриб, уларни алмаштириш заруратини юзага келтиради;
- мавжуд автоматлаштирилган ахборот тизими негизида бошқарувни етарли даражада қайта қуриб бўлмади.

Компанияни бўлимлар бўйича қайтадан ташкил этиш, одатда учта мезондан бири бўйича амалга оширилади, яъни маҳсулот ёки хизматлар тури, маълум истеъмолчилар гуруҳларига йўналтирилганлик, хизмат кўрсатадиган ҳудудлар бўйича. Ушу ёндошув истеъмолчилар ва бозор билан яқин алоқани таъминлайди, ташқи муҳитнинг ўзгаришига компаниянинг таъсирини сезиларли даражада тезлаштиради. Шунингдек мақсадли-дастурий бошқарувнинг турли шакллари мавжуд бўлиб, янги илмий ва техник муаммоларни ҳал этиш учун функционал ва чизикли муаммоларни мувофиқлаштирадиган ташкилий тузилишга қўшимча таркибий бўлинма киритилиб, у функционал мувофиқлаштириш бўлиmidан иборатдир[2].

“Андижон электр тармоқлари” ОАЖ объектларини масофадан бошқариш - тармоқлардаги юклама ва кучланишларни назорат қилишни, кириш жойлари ва ҳовлиларда ёритиш тизимини ёқиш ва ўчиришни, техник хоналарга киришни назорат қилишни ўз ичига олади. Тарифлар, хизматлар нархлари ўзгаришининг оқибатларини моделлаштириш ёрдамида олдиндан айтиш мумкин бўлади. “Андижон электр тармоқлари” ОАЖнинг аҳоли билан ишлаш сифатини яхшилашга кўрсатилаётган хизматларни автоматлаштириш орқали эришилади[3].

Бизнинг фикримизча, ягона ҳисоб-китоб марказларининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборатдир:

- ✓ мавжуд молиявий ресурсларни таҳлил қилиш, бошқариш ва ҳисобга олиш асосида субсидияланмаган тизимни шакллантириш;
- ✓ электр энергияси учун тўлов ҳужжатларини айланиши бўйича тўловлар оқимини ҳисобга олиш;
- ✓ тўловлар ундирилишини назоратга қилиш, электр энергияси учун тўловлар ҳолати, аҳоли тўғрисидаги маълумотлар, имтиёзлар, субсидиялар ва кўрсатилаётган хизматлар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган коммунал хўжалик маълумотлар базасини яратиш;
- ✓ алоҳида электр энергиясини тўлаш бўйича тезкор марказлаштирилган хизматларни йўлга қўйиш;
- ✓ тўлов ҳужжатларини тайёрлаш ва етказиб бериш;
- ✓ имтиёзлар ва субсидиялар бериш;
- ✓ тарифлар, имтиёзлар ва субсидиялар ўзгарганда ҳисоб-китобларга ўзгартиришлар киритиш;
- ✓ электр энергиясидан қарздор фуқароларни ҳисобга олиш;
- ✓ “Андижон электр тармоқлари” ОАЖ раҳбариятини марказлаштирилган ҳолда доимий равишда таҳлилий маълумотлар билан таъминлаб туриш.

Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences

Компанияни ахборотлаштириш моделининг концепцияси рақобатбардош бозор иқтисодиёти билан белгиланадиган ахборотлаштиришга бўлган эҳтиёжидир. Компанияни ахборотлаштиришга бўлган эҳтиёжи компанияда ААТни яратилишига олиб келади, бу эса амалга оширилаётган бошқариш технологияларига мувофиқ автоматлаштирилган функцияларни қамраб олиш даражаси билан фарқ қилади.

АКТни интеграциялашган ҳолда жорий қилиш доирасида электр энергиясини ҳисобга олишнинг автоматлаштиришнинг умумий принципи белгилаб берилган, унга мувофиқ энергия тизими ва электр энергияси бозорининг барча субъектлари учун самарали ЭЭҲНАТ қурилишини таъминлаш учун амал қилинади.

Иқтисодий жиҳатдан нафи бўлган барча нарсани ўлчаш мумкин. Маълумки, электр тизимида электр энергияси бу фойдаланилиши керак бўлган барча нуқталарда ўлчанмайди. Масалан, электр тармоқларидаги йўқотишлар каби кўплаб муҳим миқдорлар ўлчанмайди, аммо улар тасдиқланган усулларга мувофиқ ҳисоблаб чиқилади. Уларни ҳисоблаш учун жуда кўп шартли қоидалар мавжуд. Агар ҳоҳласангиз коэффициентларини ўзгартириб, сиз ҳар қандай тахмин қилинган стандарт йўқотишларни олишингиз мумкин, улар учун тариф белгиланиб, бу энергетиклар учун маош ва даромад бериши мумкин.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси, 29 декабрь 2020 йил.
2. Donnacha, D. Efficient Multi-Carrier Communication on the Digital-Subscriber Loop: thesis : Phd / D. Donnacha; National University of Ireland. -Dublin, 2003.
3. andijonhetk.uz- “Андижон худудий электр тармоқлари корхонаси“ ОАЖ сайти.
4. Stat.uz –Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитаси сайти.
5. Data.gov.uz – Очик маълумотлар портали.
6. Орлова Р.И., Зайцев Л.К., Пронин А.З. Экономика жилищно-коммунального хозяйства. - М.: Стройиздат, 1988. -270 с.
7. Лыпаев В.В. Системное проектирование сложных программных средство для информационных систем. - М.: СИНТЕГ: 2002.-352 с.